

Broedvogels van de Delta Schuitenbeek 2002-2009

Inleiding

In 1956 werd de laatste hand gelegd aan de drooglegging van de Flevopolders. Tussen de nieuwe polders en het oude land was een lint van water gebleven, bestaande uit ondiepe meren: de Veluwerandmeren. Gedurende de eerste jaren was het water in deze meren kristalhelder, maar geleidelijk kwam er steeds meer fosfaat en stikstof in de meren, waardoor algen de overhand kregen en waterplanten door lichtgebrek stierven en vissen, die tussen die planten leefden, verdwenen. Het water in de Veluwerandmeren veranderde daardoor eind jaren zestig in een groene 'soep'. Uit onderzoek bleek dat voor het Wolderwijd en Nuldernauw de Schuitenbeek als grootste beek de belangrijkste bron van nutriënten vormde. Men besloot om de monding van de Schuitenbeek te verleggen en het water van de Schuitenbeek met behulp van een nieuw aan te leggen dijk gescheiden te houden van het water van het Nuldernauw en rechtstreeks af te voeren naar het Nijkerkernauw. In 2001-2002 werd dit plan door Rijkswaterstaat uitgevoerd, waardoor tussen Nulde en de Nijkerkersluis een nieuw natuurontwikkelingsgebied ontstond, de Delta Schuitenbeek. Al tijdens de aanleg van dit gebied besloten de besturen van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, de KNNV, afdeling Noordwest-Veluwe en het IVN-Nijkerk om gedurende 5 jaar de Delta Schuitenbeek op broedvogels te inventariseren, om veranderingen in soorten en aantallen vast te leggen en eventuele trends te beschrijven. Omdat de successie in de delta langzamer verliep dan aanvankelijk verwacht werd, is vanaf 2003 niet jaarlijks, maar om het andere jaar een broedvogelinventarisatie uitgevoerd. De resultaten van 2002, 2003, 2005 en 2007 zijn in de afgelopen jaren vastgelegd in verslagen, die beschikbaar gesteld zijn aan Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en SOVON. Ook zijn deze resultaten gepubliceerd in de Anser, het verenigingsblad van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en in het Linnaeusklokje, het blad van de KNNV, afdeling Noordwest-Veluwe. In 2009 hebben leden van bovengenoemde verenigingen voor de vijfde keer een broedvogelinventarisatie in de Delta Schuitenbeek uitgevoerd. In totaal hebben 18 mensen meegedaan tijdens één of meer inventarisatierondes. Tussen 14 maart en 22 juni 2009 zijn elf bezoeken aan het gebied gebracht, waarvan acht 's morgens vroeg vanaf zonsopgang, twee wat later in de ochtend en één in de avond, vanaf 21.30 uur. De inventarisaties zijn uitgevoerd volgens de methode zoals die in de handleiding voor broedvogelmonitoring van SOVON beschreven staat (literatuur 1).

In dit verslag worden de resultaten van 2009 besproken en worden deze vergeleken met de resultaten van 2002, 2003, 2005 en 2007. Van een aantal soorten worden met behulp van grafieken veranderingen en trends zichtbaar gemaakt en kort besproken.

Gebied

Tussen Nulderhoek en de Nijkerkersluis is door Rijkswaterstaat in 2001-2002 een nieuw natuurontwikkelingsgebied aangelegd, de Delta Schuitenbeek. (in kilometerblokken 32-15-12 en 26-55-52 t/m 26-55-55) Aan de zuidzijde van het Nuldernauw is evenwijdig aan de bestaande Zeedijk een nieuwe afleidingsdijk gebouwd, die 3793 meter lang is. Tussen beide dijken is zo een langwerpige gebied ontstaan, waar de waterdiepte gering is en waar enkele eilandjes zijn aangelegd. De oppervlakte van de delta is 57.8 ha. Het gebied is ongeveer 3800 meter lang en wisselend van breedte. Het oostelijke en westelijke deel is het breedst (ongeveer 300 meter), terwijl het middenstuk veel smaller is (ongeveer 40 meter). (Literatuur 8.5)

In het voorjaar van 2005 is de monding van de Schuitenbeek verlegd. Onmiddellijk nadat de beek de A28 gepasseerd is maakt hij nu een scherpe bocht naar het westen en loopt ten noorden van de A28 naar de delta. Op 18 mei 2005 werd de Delta Schuitenbeek officieel geopend. Het sterk met fosfaten en nitraten verrijkte water van de Schuitenbeek komt nu niet meer rechtstreeks in het Nuldernauw, maar stroomt via de delta richting de Nijkerkersluis, waar het via de sluis in het Nijkerkernauw stroomt.

Afb 1 Monding Schuitembeek vóór 2005

Afb. 2 Afvoer water Schuitembeek vanaf 2005

Op deze manier zal met name de fosfaatbelasting van het Wolderwijd en het Nuldernauw dalen. Het fosfaatgehalte van het Nijkerkernauw is hoger dan dat van de Schuitembeek en dus zal de waterkwaliteit van het Nijkerkernauw niet negatief beïnvloed worden door het instromende water van de Schuitembeek en de Putterpolder.

Het was de bedoeling dat in de delta een moerasgebied zou ontstaan, waar het vervuilde water van de Schuitembeek doorheen zou stromen. Moerasplanten zouden dan een deel van de fosfaten en nitraten uit het langsstromende water verwijderen. Met dit doel zijn in maart/april 2002 ongeveer 6000 rietstekken geplant. Het was vanaf het begin al duidelijk dat de oppervlakte van de delta te klein was om van een effectief helofytenfilter te kunnen spreken, maar in de praktijk is van die filterfunctie zelfs helemaal niets terecht gekomen, omdat de rietaanplant is mislukt. Het is niet bekend waarom de rietplanten niet zijn aangeslagen, maar hoogstwaarschijnlijk zijn de stekken massaal weggevreten door de grote aantallen ganzen die zich in de delta ophouden. Ook de gewenste uitbreiding van de rietvegetatie die zich langs de oude Zeedijk bevindt wordt waarschijnlijk verhindert doordat de ganzen de jonge scheuten voortdurend wegvreten.

Wat de oorzaak ook is geweest, begin 2009 was er nauwelijks méér riet in de delta aanwezig dan tijdens de vorige inventarisaties en was de delta grotendeels nog even open

als in de voorgaande jaren. Wel is aan de binnenzijde van de nieuwe afleidingsdijk een dichtere en hogere begroeiing ontstaan van struiken en ruigtekruiden, maar de delta zelf bestond in 2009 nog steeds grotendeels uit open water. In het voorjaar van 2005 is door Rijkswaterstaat een tweede poging gedaan om rietplanten in de delta te introduceren. Rietzoden die afkomstig waren van het water voor Hotel Mercure Strand Nulde-Putten, waar dit riet in de weg stond, werden in het water langs het pad naar de vogelhut gelegd. In 2009 was er wel enige toename van riet langs het toegangspad naar de hut te zien, maar al met al was ook het resultaat van deze laatste actie teleurstellend. Wel groeit er veel Grote lisdodde langs de oever van dit pad en volgens rietexperts is dat vaak een voorbode van rietgroei. Men blijft dus hopen dat er in de komende jaren toch nog een rietvegetatie zal ontstaan.

Afb. 3 Beeld van de delta in 2009

Op de eilandjes was vanaf 2005 een dichte begroeiing ontstaan van hoge bomen en struiken. Medewerkers van Staatsbosbeheer hebben tijdens de vorstperiode in januari 2009 deze bomen en struiken tot op de grond toe afgezaagd. De stammen en takken heeft men niet afgevoerd, maar op de eilandjes laten liggen.

Afb. 4 Vóór het kappen begin 2009

Afb. 5 Na het kappen

In 2007 constateerde men dat in de jaren na de aanleg van de afsluitingsdijk aan de westkant van de delta een behoorlijke afslag had plaatsgevonden aan de binnenzijde van deze nieuwe dam. De stabiliteit van de dijk dreigde hierdoor minder te worden. In het voorjaar van 2008 heeft Rijkswaterstaat daarom onderhoud aan de dijk verricht met een

nieuwe methode van Filtrex, Erosion Control, de zogenaamde “EdgeSaver”. Deze methode bestaat uit lange, worstvormige netten die gevuld zijn met zand en compost, waarin zich wortelstokken van riet bevinden plus zaden van grassen en oeverplanten. Deze rollen zijn op de aangetaste plekken tegen de binnenzijde van de dijk gelegd. In 2009 waren wortelstokken en zaden zodanig uitgelopen dat de rollen nauwelijks meer zichtbaar waren. Dat deze methode een gevaar voor foeragerende vogels kan vormen, bleek op 16 mei 2009 toen een dode Tureluur gevonden werd die met de poten in het net vast was komen zitten.

Afb. 6 “EdgeSaver”

Afb. 7 Dode Tureluur, vastgeraakt in het net van de “EdgeSaver”

Hoewel, zoals hiervoor is gemeld, van de helofytenfunctie van de delta dus nauwelijks iets is terecht gekomen, is er wel een nieuw natuurgebied ontstaan, dat een belangrijke rol kan spelen als ecologische verbindingzone in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur en dat zich ontwikkeld heeft tot een zeer waardevol broedgebied in het voorjaar en een belangrijk fourageer- en rustgebied voor trekvogels in voor- en najaar.

Werkwijze

Doelstelling

Leden van de samenwerkende verenigingen (zie inleiding) realiseerden zich in 2001 tijdens de eerste fase van de aanleg van de delta, dat hier een unieke gelegenheid bestond om te bestuderen welke broedvogels zich als eerste in dit “maagdelijke” gebied zouden vestigen en hoe de soorten en aantallen broedvogels zouden veranderen tijdens de successie in dit gebied. Uit deze gedachte ontstonden de volgende doelstellingen:

- D.m.v. een broedvogelmonitoringsproject in 5 verschillende jaren onderzoeken en vastleggen hoe de broedvogelsamenstelling verandert in het nieuwe natuurgebied Delta Schuitenbeek.
- Deze gegevens met eventuele aanbevelingen ter beschikking stellen aan Staatsbosbeheer, de beheerder van het gebied en op deze wijze een concrete bijdrage leveren aan natuurbeheer in de regio.
- De leden van de samenwerkende verenigingen kennis en ervaring laten opdoen met de methode van broedvogelinventarisatie van SOVON.

Veldwerk

Tijdens de elf inventarisatierondes zijn de soorten en de aantallen aanwezige broedvogels geteld en deze gegevens zijn vervolgens ingetekend op veldkaarten.

We waren oorspronkelijk van plan rondom de delta te lopen, steeds startend vanaf een ander punt en afwisselend met de klok mee en tegen de klok in, maar het gebied was in 2009 nog zo open, dat lopen op de nieuwe afleidingsdam erg veel verstoring zou veroorzaken. Daarom hebben we alleen geteld vanaf de Zeedijk, uiteraard wel steeds met een ander startpunt en in een andere richting lopend. Door het open karakter en de smalle vorm van het terrein, was het goed mogelijk alle aanwezige vogels m.b.v. de telescoop waar te nemen en te determineren. Alleen de broedende Kokmeeuwen en Visdiefjes op de 2 eilanden in het oostelijk deel van de delta waren vanaf de Zeedijk moeilijk te zien, laat staan te tellen. De aantallen van deze soorten zijn op basis van meerdere tellingen van individuen berekend volgens de methode die beschreven is in “Handleiding Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels” van SOVON (Literatuur 8.3). Om geen broedgevallen op de nieuwe dijk te missen is op 9 en 16 mei en op 22 juni wel lopend op de afleidingsdam geïnventariseerd.

Verwerking van de gegevens

Alle gegevens zijn van de veldkaarten overgenomen op soortkaarten, waarna het aantal broedparen per soort bepaald werd. De territoria zijn met stippen ingetekend op kaarten van het gebied.

Resultaten

Hieronder treft u de vogelsoorten aan die in 2009 in de Delta Schuitenbeek gebroed hebben. Om een vergelijking met de resultaten van de inventarisaties in de andere jaren mogelijk te maken worden ook de aantallen broedparen van die jaren vermeld.

Broedvogels van de Delta Schuitenbeek

Soorten	2002	2003	2005	2007	2009
Fuut	2	4	3	6	7
Knobbelzwaan	2	6	9	13	17
Grauwe gans	1	2	11	20	33
Canadese gans	1	2	6	5	7
Soepgans					1
Brandgans			1	12	19
Bergeend	8	13	8	16	13
Nijlgans	2	6	7	6	7
Indische gans			1	1	
Wilde eend	27	54	37	48	51

Soepeend		2	1	2	2
Krakeend	14	21	28	10	27
Slobeend	6	10	9	12	12
Wintertaling	1	2			
Zomertaling	1	1	1	4	4
Tafeleend		1	1		2
Krooneend				2	2
Kuifeend	3	5	17	18	28
Waterhoen				1	
Meerkoet	22	27	21	19	41
Scholekster	2	4	8	3	3
Kluut	16	3	7		
Kleine plevier	5	9	1		
Kievit				2	1
Tureluur			1		
Watersnip		1			
Kokmeeuw			20	300	254
Visdief	6	16	20	11	35
Koekoek				1	
IJsvogel				1	
Oeverwaluw	7	38	10		6
Graspieper				1	
Witte kwikstaart	6	10	5	4	3
Rouwkwikstaart		1			
Winterkoning		2	1		1
Heggenmus	1		2		1
Blauwborst			2	1	
Merel		3		4	
Tuinfluit			2		
Grasmus	1	2		1	3
Rietzanger			3	8	6
Kleine karekiet	27	27	23	19	28
Bosrietzanger	2	9	6	14	7
Fitis				4	10
Tjiftjaf					1
Ringmus				1	3
Vink					1
Kneu		2	2	4	5
Rietgors	20	18	19	22	20
Aantal soorten:	24	30	33	35	35
Aantal broedparen:	183	301	293	596	661

Broedverdachte Grote mantelmeeuw

Op 20 juni 2009 zag Jelle de Jong, toen hij tijdens een inventarisatieronde op de nieuwe dijk liep, aan het westelijke eind van de dijk territoriumindicerend gedrag van een paartje roepende en dreigende Grote mantelmeeuwen. Hij wilde niet verder in de richting van de dreigende vogels lopen, omdat hij bang was de 5 nesten van broedende Visdieven te verstoren, die zich tussen hem en de Mantelmeeuwen bevonden. Bij een volgend bezoek aan de delta eind juni 2009 werden geen Grote mantelmeeuwen meer gezien. Door de zomervakantie kon pas op 22 augustus weer een bezoek aan de nieuwe dijk worden gebracht. Gert van Veldhuizen zag halverwege de nieuwe dijk een adulte Grote mantelmeeuw met twee juveniele individuen. Door het geringe aantal waarnemingen en doordat geen van de waarnemingen binnen de datumgrenzen lag, hebben we de Grote mantelmeeuw niet opgenomen in de lijst van broedvogels. Wel vonden we het paar broedverdacht.

5. Vergelijking resultaten 2002 – 2009

Toen in 2001 de Delta Schuitembeek werd aangelegd was de verwachting dat de delta zich zou ontwikkelen van een gebied met open water en kale zandbanken tot een gebied met een moerasvegetatie. Tijdens deze successie zouden ook de broedvogels in de delta veranderen van vogels die een voorkeur hebben voor open terreinen met geen of weinig begroeiing via vogels die een broedhabitat met struiken en ruigtekruiden nodig hebben tot moerasvogels, zoals Kleine- en Grote karekiet en Roerdomp. Door intensieve vraat van met name de grote aantallen ganzen die in de delta foerageren is de successie gestagneerd en was er in 2009 nog steeds geen moerasvegetatie ontstaan. Het is zelfs zeer de vraag of er wel ooit in de delta een moeras zal komen.

Voor een deel kwamen de resultaten van de broedvogelinventarisaties tussen 2002 en 2009 met de verwachtingen overeen. In de eerste jaren, toen de delta nog open en vrijwel onbegroeid was, vestigden zich al snel Kluten en Kleine plevieren, die gebonden zijn aan dit type habitat. Ook opportunisten als Visdief en Oeverwaluw vestigden zich snel in de nieuwe delta. Doordat zich langs de Zeedijk al vanaf het begin een bestaande rietkraag bevond waren daar onder andere

Kleine karekiet en Rietgors al vanaf 2002 als broedvogel aanwezig. Dit stond los van de ontwikkeling van de rest van de delta.

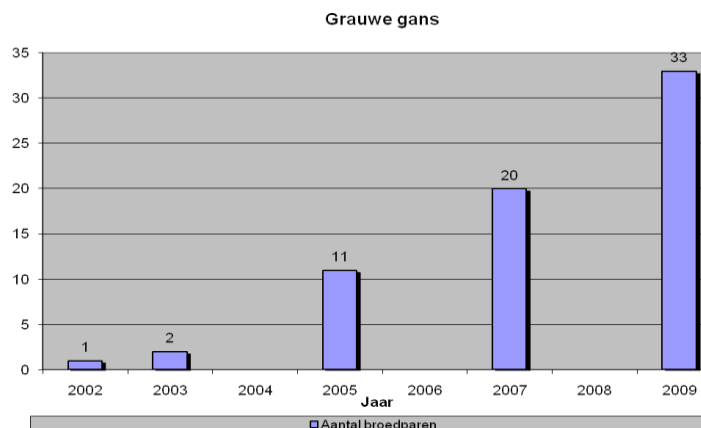
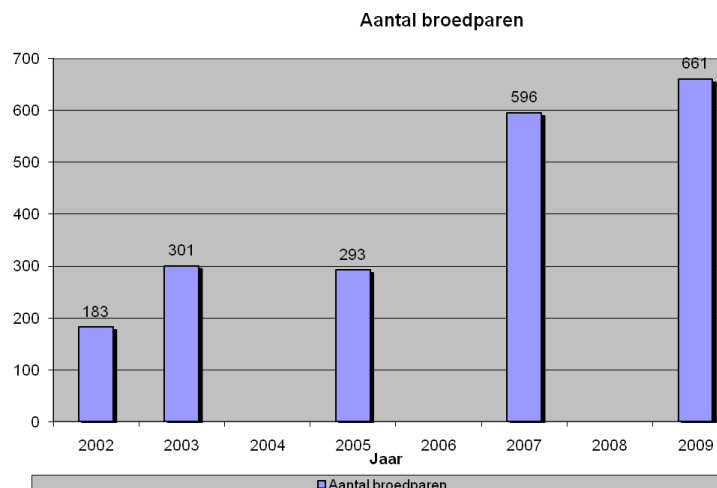
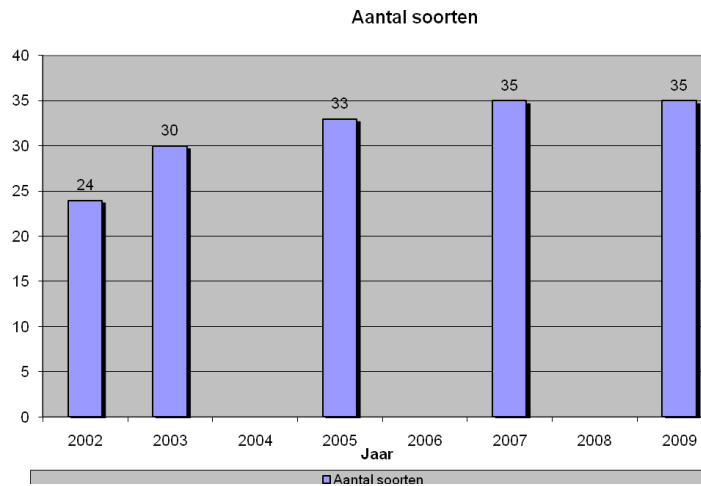
Met de toename van de begroeiing van de eilandjes en de oevers nam het aantal pioniers (Kluut, Kleine plevier) snel af en namen broedvogels die een voorkeur hebben voor een habitat met struiken en ruigtekruiden in aantal toe. Voorbeelden zijn Rietzanger, Fitis en in mindere mate Blauwborst. Van een aantal soorten wordt het verloop van het aantal broedparen tussen 2002 en 2009 hierna uitgebreider besproken.

Tussen 2002 en 2003 nam het totaal aantal soorten broedvogels toe van 24 tot 30. Daarna stabiliseerde het aantal broedvogels zich op 35. Het totaal aantal broedparen verdubbelde tussen 2005 en 2007. Dit werd vrijwel uitsluitend veroorzaakt door de kolonie kokmeeuwen op de eilandjes die zich enorm uitbreidde.

In de Delta Schuitembeek hebben tussen 2002 en 2009 8 soorten gebroed die op de Rode Lijst voor vogels staan. Het betreft Slobeend, Wintertaling, Zomertaling, Watersnip, Visdief, Koekoek, Ringmus en Kneu.

Grauwe gans

Sinds 2002 is het aantal Grauwe ganzen in de delta sterk toegenomen van 1 broedpaar in 2002 naar 33 in 2009. Deze toename komt overeen met het landelijke beeld. Landelijk is de jaarlijkse

groei van de Grauwe gans al vanaf 1998 ongeveer 20%, maar op regionaal niveau is er soms sprake van afvlakking van de groei of zelfs van afname van de aantallen. In de delta is hiervan niets te merken. Uit onderzoek blijkt dat niet het uitkomstsucces bepalend is voor het aantal broedende Grauwe ganzen in een gebied, maar de overleving van de ganzenkuikens. En die overlevingskans wordt bepaald door de hoeveelheid beschikbaar voedsel voor de opgroeiende jongen: kortgrazig grasland in de directe omgeving van open water. (literatuur 8.2). Deze omstandigheden zijn vrijwel perfect aanwezig in de Delta Schuitembeek. Direct naast het open water van de delta bevindt zich de Putterpolder, waar elke dag grote groepen ganzen foerageren. Met name aan de binnenzijde van de nieuwe dijk, die niet toegankelijk is voor mensen en waar veel mogelijkheid voor dekking is door het dichte stuikgewas, bevonden zich veel nesten (zie stippenkaart achter in dit verslag)

Brandgans

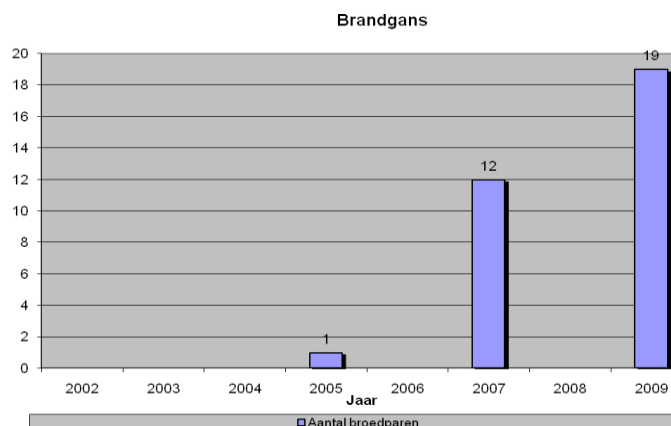
In 1982 heeft de Brandgans zich in Nederland als broedvogel gevestigd. Sindsdien is het aantal broedparen in Nederland sterk gestegen. Tussen 1982 en 1999 nam de populatie jaarlijks zelfs gemiddeld met 46% toe.

Tussen 2005 en 2008 was de jaarlijkse toename gemiddeld minder dan 10%. In 2008 werd de populatie Brandganzen geschat op 8300 paar. Deze populatiegrootte van

Brandganzen in Nederland is heel opmerkelijk als je die vergelijkt met de aantallen van andere landen in Noordwest-Europa. In Frankrijk bijvoorbeeld broeden

slechts enkele paren en in Duitsland schat men de populatie op ± 160 paar. (literatuur 8.3)

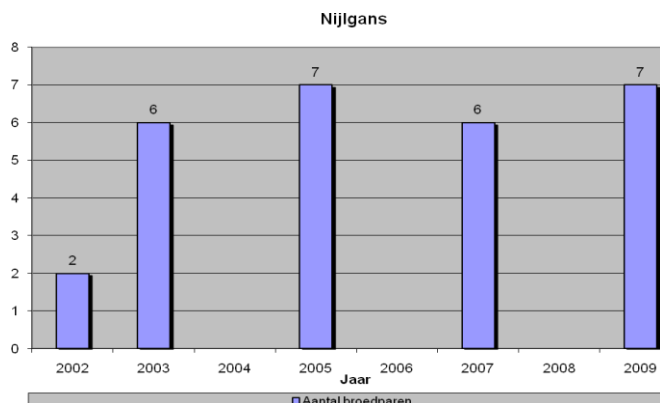
In de Delta Schuitembeek werd in 2005 het eerste broedgeval geconstateerd en daarna is de toename enorm geweest. Tussen 2007 en 2009 steeg het aantal broedparen met 58%. Bijna alle nesten bevonden zich tussen de dichte begroeiing aan de binnenzijde van de nieuwe dijk.

Nijlgans

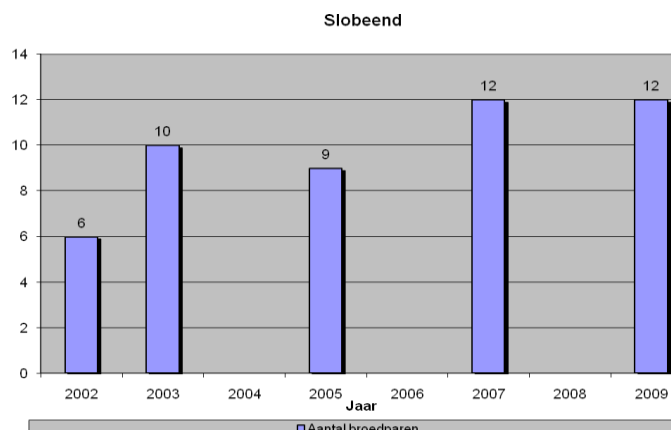
Landelijk is de populatie Nijlganzen sinds 1990 zeer sterk toegenomen. Als het indexcijfer voor het aantal broedparen in 1990 op 100 gesteld wordt, dan was de index in 2008 651 (literatuur 8.7). De laatste jaren is de jaarlijkse toename echter minder sterk.

In de Delta Schuitembeek nam het aantal broedparen na de aanleg van de delta in 2001 al snel toe van 0 tot 6 paar in 2003. Sindsdien is de populatie min of meer stabiel gebleven.

Slobeend (Rode lijst)

Bij de presentatie van de plannen voor de aanleg van het natuurontwikkelingsproject Delta Schuitembeek werd de Slobeend vermeld als streefsoort. Al in 2002

werden 6 broedparen geteld en sindsdien is de soort licht in aantal toegenomen. Het aantal broedparen blijft de laatste jaren stabiel met 12 paar. Omdat Slobeenden bij voorkeur hun nest in graslanden en in de oevervegetatie van sloten maken, is het waarschijnlijk dat een deel van de nesten zich bevindt in de Putterpolder, net buiten de eigenlijke delta. In tegenstelling tot de situatie in de Delta Schuitenbeek vertoont het aantal broedparen van de Slobeend landelijk een matige afname. De Slobeend staat dan ook vermeld op de Rode Lijst voor vogels (als kwetsbare soort).

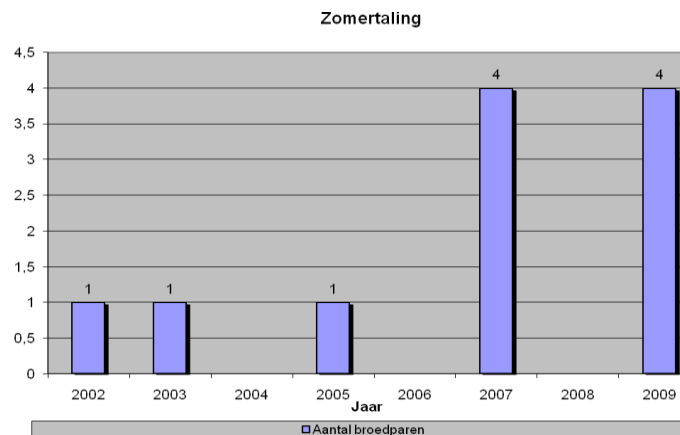
Zomertaling (Rode lijst)

Voor de Zomertaling geldt hetzelfde als wat hiervoor bij de Slobeend is vermeld: landelijk vertoont het aantal broedgevallen een matige afname.

Zomertalingen broeden bij voorkeur langs beschutte, ondiepe stilstaande wateren met drijvende vegetatie en een weelderige maar niet al te dichte oeverbegroeiing, liefst omgeven door grasland of moeras.

(literatuur 8.8) Deze combinatie van factoren is ruimschoots aanwezig in een groot deel van de Delta Schuitenbeek. Dat de

soort hier een geschikt broedhabitat vindt, blijkt uit het aantal geconstateerde broedgevallen: zowel in 2007 als in 2009 werden 4 broedparen geteld. Mogelijk hadden enkele van deze paren hun nest in de naastgelegen Putterpolder.

Krooneend

De aantallen broedparen van de Krooneend nemen landelijk vanaf de jaren negentig gestaag toe. Dit heeft alles te maken met de verbeterde waterkwaliteit en met de toename van met name kranswieren, die daar het gevolg van is. In de

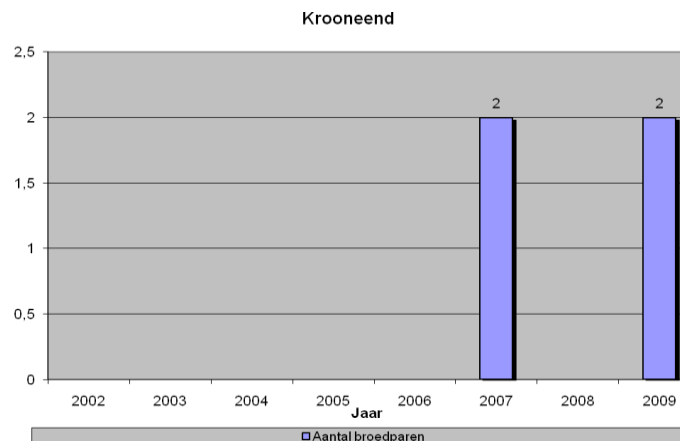
Delta Schuitenbeek werden in 2009, net als in 2007, 2 broedparen geteld.

Door onderzoek van Martin Jansen (lid van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe) in het Veluwemeer en het Drontermeer, is duidelijk geworden, dat de verhouding mannetjes/vrouwtjes in die gebieden 2:1 is (literatuur 8.3).

Als we hiermee rekening houden, dan was er in zowel 2007 als in 2009 slechts sprake van 1

broedgeval in de delta. Om de gegevens van de Delta Schuitenbeek te kunnen vergelijken met die van andere gebieden en om geen trendbreuk te krijgen met resultaten uit eerdere jaren, hebben we de gebruikelijke methode van SOVON (literatuur 8.1) aangehouden bij de bepaling van het aantal broedparen.

Nesten van Krooneenden liggen meestal dicht bij de oever, vrijwel altijd onder dekking van takken of struiken. In de delta zijn deze omstandigheden op veel plaatsen aanwezig. Ook op de eilandjes was, doordat men bij het afzetten van bomen en struiken de takken heeft laten liggen, voldoende gelegenheid voor Krooneenden om hun nest te verstopen. Tijdens het onderhoud van de bomen en struiken op de eilandjes is er een discussie gevoerd over de vraag, of de takken versnipperd moesten worden of intact moesten worden achtergelaten.

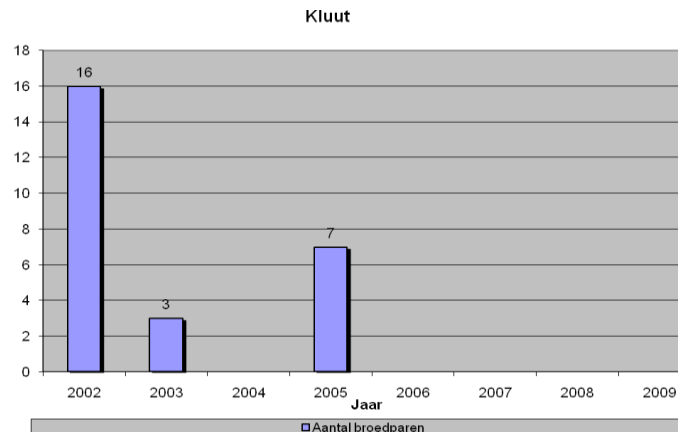

Staatsbosbeheer heeft toen besloten de takken gewoon te laten liggen, o.a. omdat dit gunstig zou kunnen zijn voor de nestgelegenheid van Krooneenden. Het broedgeval op een van de eilanden lijkt erop te wijzen, dat deze beslissing juist is geweest.

Kluut

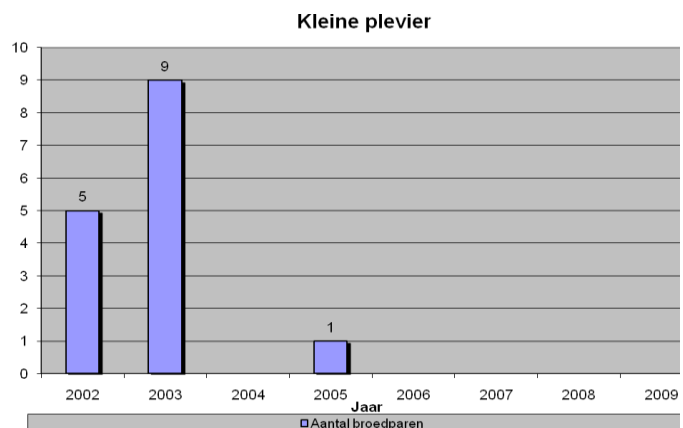
Kluten zijn echte opportunisten, die vaak heel snel nieuwe broedgebieden, zoals natuurontwikkelingsprojecten en opgespoten terreinen, koloniseren. In 2002, meteen na de aanleg van de delta, vestigde de Kluut zich als broedvogel op de kale zandbanken en strandjes in het nog onbegroeide gebied.

Door de toenemende begroeiing in de jaren daarna nam het aantal broedparen al snel af en na 2005 zijn geen broedgevallen meer geconstateerd. Er is in de delta nauwelijks meer onbegroeide grond aanwezig en dus is het gebied niet langer geschikt als broedgebied voor Kluten. Wel wordt de delta nog regelmatig door Kluten gebruikt als foerageer- en rustgebied.

Kleine plevier

Wat voor de Kluut geldt, kan herhaald worden voor de Kleine plevier. Door de toegenomen begroeiing van de eilandjes en de oevers zijn er vrijwel geen plekken met kaal zand meer aanwezig. Hierdoor zijn er geen geschikte broedplekken meer voor de Kleine plevier. Men kan dit betreuren, maar het hoort dit bij de voortgaande successie in het gebied.

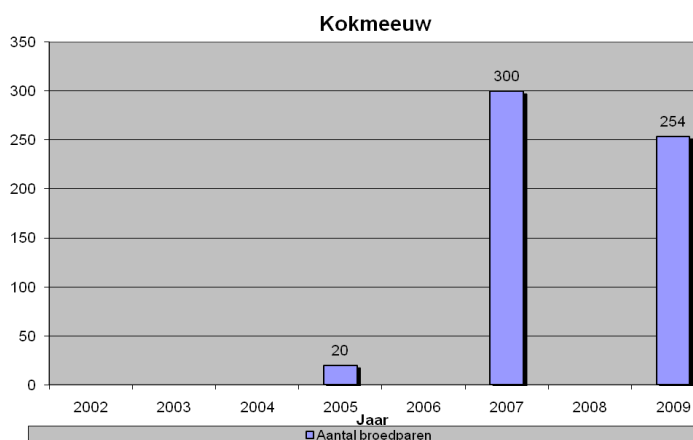

Kokmeeuw

De Kokmeeuw heeft het als broedvogel al jaren moeilijk. In Nederland is de populatie sinds 1990 zelfs met de helft afgenomen. Dit ondanks het feit dat de aanleg van enkele eilandjes in het IJsselmeer zeer succesvol bleek als broedgebied voor o.a.

Kokmeeuwen. Met name op het nieuwe eiland De Kreupel nestelden veel Kokmeeuwen (in 2006 en 2007 bijna 5.000 paar). Toch blijft het aantal broedparen landelijk dalen. Uit recent onderzoek blijkt, dat lage reproductie de oorzaak is van deze afname. De bepalende factor voor deze geringe

reproductie is waarschijnlijk de hoge predatiedruk tijdens de eifase door o.a. soortgenoten, andere meeuwensoorten, Zwarte kraaien, Bruine kiekendieven en vossen. (literatuur 8.5)

In de Delta Schuitembeek doet deze soort het echter heel goed. In 2007 hebben Kokmeeuwen de eilandjes in de delta als broedplek ontdekt en sinds 2007 broeden daar jaarlijks enkele honderden paren.

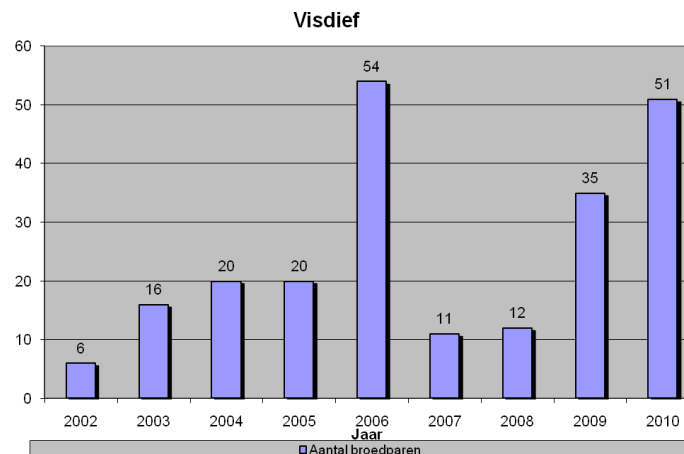
Visdief (Rode Lijst)

Ook voor de Visdief is het nieuwe eiland De Kreupel, vlakbij Andijk in het IJsselmeer, van grote betekenis als broedgebied. In 2007 broedde daar ongeveer 4200 paar. Onderzoek door Bureau Waardenburg leerde dat in 2009 het broedsucces van de Visdieven op De Kreupel erg slecht was. De oorzaak lijkt een gebrek aan voedsel te zijn. Dit voedsel bestaat uit kleine vis, zoals spiering en de stand van de spiering gaat sinds het begin van de jaren negentig sterk achteruit. Omdat de laatste jaren ongeveer een

kwart van alle Nederlandse Visdieven op De Kreupel broedt, heeft een laag broedsucces daar grote gevolgen voor de omvang van de hele Nederlandse populatie (literatuur 8.10). In de Delta Schuitembeek was de Visdief meteen na de aanleg van het gebied als broedvogel aanwezig. In 2002 werden 6 broedgevallen geteld en daarna waren de omstandigheden gedurende enkele jaren zo gunstig (kale zandbanken en voldoende kleine vis in het

ondiepe water), dat het aantal Visdieven snel toenam. In 2006 nestelden er 54 paren in de delta. Doordat in de jaren daarna de begroeiing op de eilanden en op de strandjes langs de nieuwe dijk snel toenam, werd de delta voor Visdieven echter minder geschikt als broedplaats. In 2007 broedden er nog maar 11 paar. Doordat in de winter van 2009 de bomen en struiken op de eilanden gekapt werden, waren de eilanden in het voorjaar van 2009 echter weer veel meer open. Dit had onmiddellijk een positief effect op het aantal broedparen. Er werden in 2009 35 paren geteld en in 2010 51. Het zal van het beheer door Staatsbosbeheer afhangen hoe de kolonie Visdieven zich in de komende jaren zal ontwikkelen.

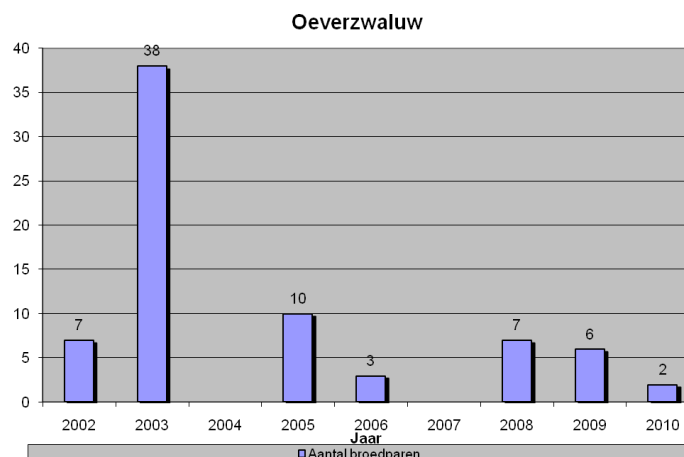
De kolonie Visdieven wordt jaarlijks voor SOVON geteld door G.H. van Veldhuizen. Daardoor zijn de aantallen broedparen van de Visdief bekend van alle jaren vanaf de aanleg van de delta. (Zie grafiek.)

Oeverwaluw

Oeverzwaluwen nestelen in gangen die ze graven in steilwanden van rivieroeveren en in (vaak tijdelijk geschikte) wanden van zandafgravingen en taluds. Doordat veel geschikte habitats slechts kort beschikbaar zijn kan het aantal broedparen jaarlijks en regionaal sterk variëren. Landelijk nam het

aantal broedparen in de jaren negentig sterk toe (tot 30.000 in 2000). Na de eeuwwisseling daalde het aantal broedparen licht tot ruim 21.000 in 2008 (literatuur 8.3). De aantallen worden sterk beïnvloed door de hoeveelheid neerslag in de Sahel en door de mate van bouwactiviteit in ons eigen land. In de Delta Schuitembeek vestigden zich al snel na de aanleg van de delta 7

broedparen. Ze maakten hun nestgangen in een steil wandje aan de binnenzijde van de nieuwe dijk. In 2003 werden op die plaats 38 bewoonde nesten geteld. Na enkele jaren waren alle mogelijke nestplaatsen in dat steile wandje gebruikt, waardoor het aantal broedparen van de Oeverzwaluw na 2003 snel verminderde. Evenals van de Visdief worden ook van de Oeverzwaluw de broedparen jaarlijks door G.H. van Veldhuizen geteld. (zie grafiek; in 2004 en 2007 werden nul broedparen geteld) Omdat er vrijwel geen beschikbare steile wanden meer in de delta aanwezig zijn, is het te verwachten dat de Oeverzwaluw als broedvogel uit de delta zal verdwijnen. Alleen als er door een calamiteit, bijvoorbeeld afslag van een deel van de dijk, nieuwe steilwanden ontstaan, zal de Oeverzwaluw zich (tijdelijk) als broedvogel in de delta kunnen handhaven.

Kneu (Rode Lijst)

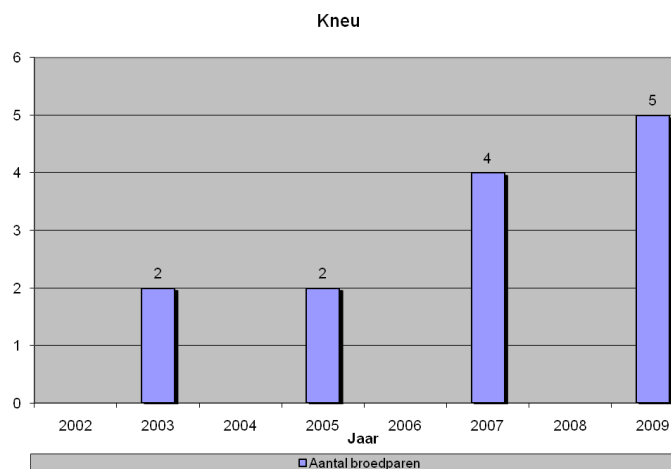
Kneuen broeden vooral in lage struiken in de buurt van lage, kruidenrijke begroeiingen. In West-Europa is de Kneu een echte cultuurvolger geworden, die genoeg neemt met overhoekjes met onkruiden voor voedsel en met houtwallen en bosjes voor nestplaatsen. De afgelopen decennia zijn de aantallen broedparen in Nederland en in heel West-Europa sterk afgenomen, o.a. doordat de

agrarische bedrijfsvoering veel intensiever is geworden en ruigtes en plekken met onkruiden steeds minder voorkomen. De Kneu is in ons land een schaarse soort geworden en daardoor opgenomen in de Rode Lijst (als gevoelige soort).

In de Delta Schuitenbeek zijn bij de inventarisaties vanaf 2003 broedparen van de Kneu waargenomen. De territoria bevonden zich stevast op een plaats langs de oude Zeedijk met een dichte begroeiing van

braamstruiken. In de winter van 2008-2009 zijn deze braamstruiken door medewerkers van Waterschap Vallei & Eem tot op de grond toe afgemaaid. De verwachting was dat door het verdwijnen van de broedplek in 2009 geen broedgevallen van Kneuen meer zouden worden aangetroffen. Bij de inventarisatie van 2009 waren echter zelfs 5 broedparen geteld, in de buurt van de plek waar de braamstruiken gestaan hadden. Van Kneuen is bekend dat ze zich tot enkele kilometers kunnen verplaatsen tussen nest- en foerageerplaats.

Waarschijnlijk hebben de Kneuen in 2009 gebroed in de struiken aan de binnenzijde van de nieuwe dijk. De braamstruiken liepen in de loop van 2009 weer snel uit en waarschijnlijk zullen de Kneuen op die plek in de komende jaren weer hun nest kunnen maken. Het Waterschap Vallei & Eem is op de hoogte gebracht van de waarde van de braamstruiken langs de Zeedijk voor de broedgelegenheid van Kneuen. Ook is aan het waterschap een verslag toegestuurd van de resultaten van de broedvogelinventarisatie 2007. Men heeft toegezegd in de toekomst bij het opstellen van onderhoudsplannen rekening te houden met de ontvangen informatie over de broedvogels in de delta.

Vervolg van de broedvogelmonitoring

In 2001 hebben de besturen van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, de KNNV, afdeling Noordwest-Veluwe en het IVN-Nijkerk afgesproken samen gedurende 5 jaar de ontwikkeling van het broedvogelbestand in de Delta Schuitenbeek te volgen en vast te leggen. Met de inventarisatieronde van 2009 hebben we dit onderzoeksproject afgerond. Als in de komende jaren de ontwikkelingen in de Delta Schuitenbeek daar aanleiding toe geven, zullen we in de toekomst wellicht nogmaals een broedvogelinventarisatie in de delta uitvoeren. Daar bestaan op dit moment echter geen concrete plannen voor. We wachten af hoe de Delta Schuitenbeek zich in de komende jaren zal ontwikkelen.

Aanbevelingen

- In de winter van 2007-2008 is de vogelhut ernstig beschadigd door vandalisme. Al eerder was het informatiebord bij de hut met een scherp voorwerp bekrast en vernield. We constateerden al eerder dat de vogelobservatiehut eigenlijk te gemakkelijk toegankelijk is met fiets en bromfiets. Het zou verstandig zijn de toegang naar de hut alleen voor voetgangers toegankelijk te maken. Dat zou de hut minder interessant maken voor mensen die niet voor de natuur komen, maar die er genoeg in beleven om zaken van de gemeenschap te vernielen. In 2009 was de vernielde observatiehut door Staatsbosbeheer vervangen door een prachtige nieuwe hut.
- Het toegangspad naar de hut wordt langzaamaan minder kaal. Langs het pad aan de kant van de delta is een begroeiing ontstaan van wilgen en elzen en van o.a. grote lisdodde, valeriaan, riet en harig wilgenroosje. We adviseren de beheerders deze vegetatie niet te verwijderen, omdat zo op natuurlijke wijze de toegang tot de hut gecamoufleerd wordt. Hierdoor wordt de kans kleiner dat mensen die vanuit de hut naar vogels willen kijken de vogels al verjagen voordat ze de observatiehut bereikt hebben. Wel adviseren we de begroeiing vóór de hut laag te houden. De laatste jaren wordt het uitzicht vanuit de hut in toenemende mate belemmerd door hoge kruiden en stuiken die voor de kijkgaten groeien.
- Op de eilandjes was in 2008 een dichte begroeiing ontstaan van bomen, struiken en verschillende soorten ruigtekruiden. In januari 2009 heeft Staatsbosbeheer de bomen en struiken gekapt en de stammen en takken op de eilandjes laten liggen. Dit laatste is gebeurd na overleg met de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe. Voor de op de eilandjes broedende Visdieven en Kokmeeuwen zou het nog gunstiger zijn, om bij een volgende onderhoudsbeurt van de eilanden het snoeiafval af te voeren.

Literatuur

1. Dijk A.J. van (2004). Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken) SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
2. Dijk, A.J. van, Boele, A., Bremer, L. van den, Hustings, F., Manen, W. van, Kleunen, A. van, Koffijberg, K., Teunissen, W., Turnhout, C. van, Voslamber, B., Willems, F., Zoetebier, B. & Plate, C.L. (2007) Broedvogels in Nederland in 2005. SOVON-monitoringsrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland.
3. Dijk, A.J. van, Boele, A., Hustings, F., Koffijberg, K. & Plate, C.L. (2010) Broedvogels in Nederland in 2008. SOVON-monitoringsrapport 2010/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
4. Dijk A.J. van, Hustings F. & Weide M. van der, (2004). Handleiding Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels. SOVON, Beek-Ubbergen.
5. Dijk, J.C.B. van, Sienen, E.C.M. Gerritsen, S. & Majoor, F.A. (2009) Reproductie van de Kokmeeuw in kust- en binnenlandkolonies. Limosa 82.1, p. 13-22
6. Gemeente Putten, 1999. bestemmingsplan Delta Schuitenbeek.
7. Indexen broedvogels (bron: Netwerk Ecologische Monitoring, SOVON Vogelonderzoek Nederland & CBS, www.sovon.nl). Geraadpleegd op 16 augustus 2010.
8. SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
9. Veldhuizen, G.H. van & Pannekoek, R. (2007). Broedvogels van de Delta Schuitenbeek in 2007.
10. Winden, J. van der, Dirksen, S & Poot, M.J.M. (2009) Laag broedsucces Visdieven op de Kreupel in 2009. Voedseltekort in de grootste kolonie van West-Europa. Bureau Waardenburg bv, Rapport nr. 09-202.

Deelnemers

De volgende personen hebben in 2009 meegeholpen bij één of meer inventarisatierondes.

- Petra Baljeu
- Louw den Besten
- Trineke v.d. Brink
- Hariëtte Debets
- Peter Duifhuizen + 2 introducés
- Hans Fondse
- Henk v. Gerner
- Klazien v. Helden
- Nico Hoogteijling
- Jelle de Jong
- Roel Pannekoek
- Wim Smeets
- Gert van Veldhuizen
- Ati Vijge
- Harm Werners
- Toon v. d. Wolfshaar

Overige soorten die in 2009 in de Delta Schuitenbeek werden waargenomen

Er werden in 2009 uiteraard meer vogelsoorten in de Delta Schuitenbeek gezien dan de broedvogels, die in dit verslag genoemd worden. Hier volgen de overige soorten, die in 2009 gemeld werden.

▪ Geoorde fuut	▪ Regenwulp
▪ Dodaars	▪ Watersnip
▪ Aalscholver	▪ Kemphaan
▪ Grote zilverreiger	▪ Stormmeeuw
▪ Blauwe reiger	▪ Zilvermeeuw
▪ Lepelaar	▪ Geelpootmeeuw
▪ Kleine zwaan	▪ Pontische meeuw
▪ kolgans	▪ Kleine mantelmeeuw
▪ Indische gans	▪ Grote mantelmeeuw
▪ Pijlstaart	▪ Dwergmeeuw
▪ Smient	▪ Zwarte stern
▪ Wintertaling	▪ Houtduif
▪ Brilduiker	▪ Koekoek
▪ Nonnetje	▪ Ransuil
▪ Grote zaagbek	▪ Gierzwaluw
▪ Middelste zaagbek	▪ IJsvogel
▪ Buizerd	▪ Boerenzwaluw
▪ Havik	▪ Huiszwaluw
▪ Torenvalk	▪ Waterpieper
▪ Slechtvalk	▪ Graspieper
▪ Smelleken	▪ Gele kwikstaart
▪ Kluut	▪ Winterkoning
▪ Kleine plevier	▪ Tapuit
▪ Zilverplevier	▪ Kramsvogel
▪ Goudplevier	▪ Merel
▪ Steenloper	▪ Tuinfluiter
▪ Bonte strandloper	▪ Zwartkop
▪ Witgat	▪ Koolmees
▪ Oeverloper	▪ Pimpelmees
▪ Tureluur	▪ Ekster
▪ Zwarte ruiter	▪ Kauw
▪ Grutto + IJslanse grutto	▪ Zwarte kraai
▪ Wulp	▪ Raaf

- Spreeuw
- Vink
- Putter
- Groenling